

Підсекція літературознавства

УДК 81'42 -811.161.1 – Сосюра

ЛЮБИТИ «ВИШНЕВУ» УКРАЇНУ ЧИ «АЛЕЮ ТОРНАДО»: З ІСТОРІЇ ОДНІЄЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ РЕВІЗІЇ

В. А. Просалова

«Любіть Ірванця за його вірші, любіть його як поета. І хоч він і пише віршів порівняно мало і, за власним зізнанням, повільно. Однак те, що він пише, як на мене, чудово витримує випробування часом»

Богдан Задура

Художнє слово має здатність знаходити відгук у нових поколіннях реципієнтів, воно, як писав Михайло Бахтін, хоче бути почутим, хоче відповідати на інші висловлювання й отримувати відповідь. Сприйняття художнього слова залежить від багатьох чинників: суспільно-політичних обставин, самого читача, його віку, життєвого досвіду, смаків, уподобань, внутрішнього стану тощо. З часом змінюються акценти, бачення тих чи інших подій, людей. Тому діалог авторів і творів у «великому часі», збагачується новими оцінками, переростає в безкінечний полілог, що відбувається в діапазоні довіри до чужого слова, визнання його авторитетності чи, навпаки, неприйняття, ретельного відшукування вразливих моментів у своїх попередників.

На прикладі двох віршів – «Любіть Україну» (1944) Володимира Сосюри та «Любіть!..» (1992) Олександра Ірванця – простежимо діалог авторів, виявимо маркери інтертекстуального зв'язку творів, з'ясуємо, які причини змусили Ірванця іронічно відреагувати на заклик Сосюри. Важливо, що обидва вірші були неоднозначно сприйняті, викликали захоплення у читачів і осуд з боку офіційних кіл.

Вірш «Любіть Україну» Володимир Сосюра написав після звільнення України від фашистських загарбників. У вірші ніжного лірика все постає об'єктом замилювання: і квітка, і верба, і хвилі Дніпра, і «хмари оті пурпурові», і «багряний шум» стягів, і діброви, і дитяча посмішка, і дівочі очі... Цей вірш мав значний резонанс, адже поет висловив заповітне, передав безмежну любов до Вітчизни. Автор акцентував на любові не до Радянського Союзу, як було прийнято, а до вишневої України, що й викликало зливу звинувачень на його адресу, бо ж він наважився зазіхнути на «свята святих»... І навіть рядки – «Між братніх народів, мов садом рясним, сіяє вона [тобто Україна. – В.П.] над віками...» – не рятували його від звинувачень у націоналізмі. Звертанням до юнака («Юначе!») та дівчини («Дівчино!») поет переконував, що почуття любові до України найсвятіше для кожного з них.

Майже через півстоліття після появи вірша «Любіть Україну», навесні 1992 року, Ірванець вирішив дати своє розуміння патріотизму, тому зберігає пафосність тексту-джерела й акцентує зв'язок із попередником, удаючись до наказової форми дієслова «любіть», що служить маркером інтертекстуальності й дає назву всій збірці його вибраного – «Любіть!.. Вірші з трьох книг і з-поза них» (2003). Назва збірки ще раз підтвердила важливість ключового слова «любіть» для зіставлення тематично співзвучних творів. У Сосюри – «Любіть Україну, як сонце, любіть, як вітер, і трави, і води...», «Любіть у труді, у коханні, у бою, як пісню, що лине зорею...»; в Ірванця, який полемізує з попередником, зовсім інші акценти: «Любіть Оклахому! Вночі і в обід, / Як неньку і денді достоту!»; «І люби – Оклахому!». Ірванець свідомо закликає любити один із

найбільш кліматично несприятливих регіонів США – Оклахому, щоб кинути виклик щемким зізнанням Сосюри, подратувати розчулену публіку і, таким чином, привернути увагу до невтішної ситуації як у країні, так і в літературі, де патріотична риторика служила перепусткою для публікації твору.

З часом такі художні знахідки Володимира Сосюри, як «вишнева» Україна чи мова «солов'їна», втрачали свою свіжість, перетворювалися на своєрідні кліше. У постмодерністів, які прагнуть піддати ревізії всіх і все, завзято змагаються з класиками за місця на літературному Олімпі, ці образні кліше викликають у кращому разі нудьгу або ж відверте неприйняття. Намагаючись писати (за власним зізнанням) «прикольно», щоб не було нудно читачеві, Олександр Ірванець приземлює патетику, високі реєстри звучання патріотичної теми переводить у буденний план, щоб показати наслідки надмірного емоційного розчулення.

У вірші-відповіді «Любіть!..», що завдяки прийому умовчання лишає враження недовомовленості та дає простір читацькій уяві, поет закликає читачів: «Любіть Індіану!// Й так само любіть // Північну й Південну Дакоту.// Любіть Алабаму в загравах пожеж,// Любіть її в радощі й біди!// Айову любіть! Каліфорнію теж!// І пальми крислаті Флоріди!». Отже, замість оспіваної попередником України поет закликає любити північноамериканські штати: Айову, Алабаму, Аляску, Джорджію, Індіану, Північну й Південну Дакоту, Оклахому, Каліфорнію, Колумбію, Луїзіану, Монтану, Небраску, Неваду. Виникає питання: яка мета актуалізації цих географічних назв, адже йдеться про дуже віддалені від України території, зовсім інший континент, одну із наймогутніших країн світу? Можливо, щоб акцентувати на зміні вектору зацікавленень своїх співвітчизників. Переліком північноамериканських штатів, що різняться і географічним розташуванням, і ландшафтом, і кліматичними умовами, підкреслюється нездійсненність авторських пропозицій. Тим більше, якщо акцентується «заграва пожеж», що дисонує із захопленою тональністю вірша.

Олександр Ірванець зберігає звертання до молодих людей, як і у вірші Володимира Сосюри, проте продовжує підмінювати поняття: «Дівчино! Як небо її голубе, // люби її кожен хвилину. // Коханий любить не захоче тебе, // коли ти не любиш Вкраїну...» (Володимир Сосюра); «Дівчино! Хай око твоє голубе, // – Та не за фізичної вади – // Коханий любити не встане тебе, // Коли ти не любиш Невади. // Юначе! Ти мусиш любити стократ // Сильніше, ніж любиш кохану, // Колумбію-округ і Джорджію-штат, // Монтану і Луїзіану» (Олександр Ірванець). Згадка про округ Колумбію, до якого входить столиця Вашингтон, актуалізує символіку США, адже цей топонім виник на честь Христофора Колумба, який відкрив Америку.

Олександр Ірванець, здійснюючи ревізію попередника, зачепив за живе патріотично налаштованих українців, які обурювалися з приводу мало відомої для пересічного українця Оклахоми, що є своєрідною «алеєю торнадо», місцем екстремального перепаду температур, і тому навряд чи викликає захоплення в мешканців штату, які періодично переживають стихійні лиха.

Олександр Ірванець, крім того, вдається до словесної гри, зумовленої подібністю імені відомої британської письменниці Вірджинії Вулф (1882–1941), яка страждала від нервових розладів, що призвели до самогубства, та назви американського штату Вірджинія, до якого письменниця не мала ніякого відношення, адже цей штат був названий на честь королеви Єлизавети I, яка ніколи не була у шлюбі, тому назва *Вірджинія* має значення «незайманої країни» («Вірджинію-штат, як Вірджинію Вулф // Люби! І люби – Оклахому!»). Згадка про Вірджинію Вулф не випадкова, адже вона була експериментаром у формі й мові творів, як і Ірванець, який уводить у вірш такі запозичені з англійської мови слова, як, наприклад, «денді». Порівняльний аналіз двох віршів – «Любіть Україну» Володимира Сосюри та поетичної відповіді «Любіть!..» – дозволив простежити іронічну реакцію Олександра Ірванця на патріотичну риторіку попередника, літературну ревізію пріоритетів, своєрідний виклик читачам, які їдуть за кордон у пошуках землі обітваної, а можуть потрапити на «алею торнадо».